

Summary

Khimchenko S. A. The object of criminal assault in the sphere of medical activities. – Article.

The article is devoted to the legal analysis of the object of criminal assault, committed in the area of medical practice. It is proved that the object of the crime must be recognized as the most important legal goods and other values recognized by society and protected by criminal law.

Key words: medical activities, criminal responsibility, qualification of crimes.

УДК 343.271.2

Н.Л. Березовська

ШТРАФ ЯК ВИД СТЯГНЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ, ЩО МОЖЕ БУТИ ЗАСТОСОВАНИЙ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність. Тривалий час тривають дискусії щодо запровадження інституту кримінального проступку, що відповідає Концепції реформування кримінальної юстиції, яка була ухвалена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. та затверджена Указом Президента України 8 квітня 2008 р. [1], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2], досвіду Європейського Суду з прав людини та країн Західної Європи, історичному досвіду нашої держави. Вважається, що кримінальний проступок стане продовженням на шляху до гуманізації законодавства, у цьому випадку – і кримінального, й адміністративного, відбудеться спрощення процедури притягнення до відповідальності за кримінальні проступки та зменшення навантаження на органи досудового слідства і суди. Одним із проблемних залишається питання відповідальності за кримінальні проступки.

Постановка проблеми. Зрозуміло, що в якості міри відповідальності не може виступати покарання, що застосовується лише за вчинення злочину. Більш прийнятним є термін «стягнення». Серед видів стягнень, що можуть бути застосовані як міра відповідальності за кримінальні проступки, в проєктах законів щодо запровадження кримінальних проступків та в літературі часто називають штраф.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблеми кримінальної відповідальності неповнолітніх постійно привертала увагу вітчизняних і зарубіжних юристів і практичних працівників. Серед них варто виділити роботи З.А. Астемірова, М.М. Бабаєва, Л.В. Багрій-Шахматова, А.М. Бандурки, М.І. Бажанова, І.М. Гальперіна, В.О. Глушкова, В.К. Грищука, Н.О. Гуторової, Т.А. Денисової, Г.В. Дровосекова, Г.І. Забрянського, І.І. Карпеця, В.О. Меркулової, Г.М. Миньковського, Н.А. Мирошніченко, О.Є. Наташева, І.С. Ноя, В.Ф. Пірожкова, А.Х. Степанюка, М.О. Стручкова, В.М. Трубникова, А.П. Тузова, М.Д. Шаргородського, М.І. Хавронюка, Н.С. Юзікової та інших видатних вчених та практиків.

Мета статті – звернути увагу на можливість застосування штрафу як виду стягнення до неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. У чинному Кримінальному кодексі України [3] (далі – КК) ст. 98 містить вичерпний перелік покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітнього засудженого. Серед них перше місце, як і при конструюванні норми щодо видів покарання повнолітніх у ст. 51 КК України, займає штраф.

Щоб вирішити питання щодо встановлення штрафу як виду стягнення, слід проаналізувати його правову природу за аналогією з більш суспільно небезпечним діянням – злочином. Правову природу певного покарання краще всього визначити через призму питання класифікації покарань, використовуючи надбання теорії кримінального права. За характером впливу на засудженого штраф слід віднести до покарань, які не пов'язані з виправно-трудохим впливом на засуджену особу. За порядком, способом призначення штраф слід віднести до змішаних покарань; за ступенем суворості – до найменш суворого; за змістом обмежень і позбавлень прав і свобод засудженої особи – до покарань, що обмежують або позбавляють засуджену особу права власності; за суб'єктом, до якого можуть застосовуватися покарання, – до загальних покарань; залежно від досягнення повноліття – до покарань, які можуть застосовуватися і до повнолітніх, і до неповнолітніх; за можливістю визначення строку покарання штраф слід віднести до безстрокового покарання. Усі ці характеристики правової природи покарання в основному можуть стосуватися й штрафу як стягнення.

Але це не виключає наявності і в майбутньому проблемних питань щодо застосування штрафу як виду стягнення щодо неповнолітніх.

До проблемних питань щодо застосування штрафу до неповнолітніх слід віднести майнове становище особистості засудженого. Штраф має майновий характер. За ст. 99 КК України розмір штрафу залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового становища неповнолітнього встановлюється в межах до п'ятисот визначених законодавством неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Штраф як міра покарання може застосовуватися не до всіх неповнолітніх, які вчинили злочини, а лише до тих, які мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Самостійний дохід неповнолітнього може складатися із заробітної плати, отриманої на постійній чи тимчасовій роботі, що регулюється положеннями трудового законодавства, доходу від підприємницької діяльності, відсотків від акцій тощо. Власними коштами неповнолітнього можуть бути кошти на вкладах у банки, подаровані неповнолітньому чи одержані ним у спадок тощо. Власним майном є те майно, власником якого є неповнолітній (куплене ним, подароване чи залишене йому у спадок), в тому числі майно, що перебуває у спільній власності (стягнення штрафу може бути звернене на нього при можливості виділення долі неповнолітнього в натурі або в грошовому виразі і в межах цієї долі). Не може бути стягнення штрафу обернене на майно, що входить до Переліку майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком (і тут виникає питання: чи є додаток до Кримінального кодексу України 1960 р. додатком до Кримінального кодексу України 2001 р.?). Все це може прямо стосуватися і кримінального проступку. Але чи є неповнолітній 14-років працездатним? Здатним самостійно заробляти?

За міжнародними стандартами до економічно активного населення належать громадяни обох статей віком від 15 до 70 років (включно), які упродовж звітного періоду вели економічну діяльність або шукали роботу і готові були приступити до неї, тобто класифікувалися як «зайняті» або «безробітні» (за визначенням МОП). Але загальний вік працездатності в Україні – 16 років (ч. 1 ст. 188 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України). Виключення – 15 років за згодою одного з батьків або особи, що їх замінює (ч. 2 ст. 188 КЗпП України [4]). Але не кожен підліток працює чи має майно, на яке може бути звернене стягнення. Виходить, що штраф може бути застосований до економічно забезпечених неповнолітніх, що не відповідає принципам справедливості, рівності, гуманізму. Якщо ж особа не має коштів, майна і т. п., то й покарання чи стягнення буде застосоване до неї більш суворе та спрямоване не лише на її права власності, а й на, можливо, свободу.

Що стосується розміру штрафу як виду покарання, то його визначає суд в межах до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 99 КК України) залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового становища неповнолітнього. Нижній розмір штрафу не встановлений у ст. 99 КК України, тому слід керуватися положеннями загальної норми – ч. 2 ст. 53КК України – ним є тридцять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На сьогодні єдиним нормативно-правовим актом, який є чинним і міг би пояснити значення терміна «неоподаткований мінімум доходів громадян», є Податковий кодекс, який цього не робить. Фактично неоподаткований мінімум доходів громадян – це лише термін, пояснення сутності якого немає. Як застосовується він на практиці без законодавчого роз'яснення? За аналогією, яка є забороненою у кримінальному праві?

Вважаємо, що розмір стягнення повинен бути в межах до заподіяної шкоди потерпілому, оскільки кримінальний проступок повинен бути невивідним для неповнолітнього, який його скоїв. Судячи з того, що межа між злочином і кримінальним проступком, який уводиться, – це тридцять неоподаткованих доходів громадян, стягнення у виді штрафу не може бути вищим за цю межу. Тим паче, що в основному криміналісти згадують у якості прикладу майбутнього кримінального проступку дрібне викрадення чужого майна. За нині діючим Кодексом про адміністративні правопорушення санкція ст. 51 КпАП передбачає штраф від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5]. Крім того, ми говоримо про специфіку встановлення стягнення у виді штрафу щодо неповнолітнього, тому розмір стягнень для цієї категорії осіб і неповнолітніх не може бути однаковим.

Визначаючи конкретний розмір штрафу, суд має враховувати, що його стягнення не повинно ставити неповнолітнього в скрутне матеріальне становище, позбавляючи необхідних життєвих благ.

З урахуванням вказаного та раніше запропонованих нами змін [6; 7; 8] при введенні кримінального проступку ст. ст. 98, 99 КК України можуть мати таку редакцію:

«Стаття 98. Види покарань та стягнень

1. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи;
- 4) арешт;
- 5) обмеження волі;
- 6) позбавлення волі на певний строк.

2. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом у випадках, передбачених законом, можуть бути застосовані основні стягнення у вигляді штрафу, громадські або виправні роботи.

3. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, можуть бути застосовані додаткові покарання у вигляді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

4. Неповнолітньому залежно від тяжкості вчиненого злочину можуть бути призначені такі види покарання:

- за злочин невеликої тяжкості: штраф, громадські роботи, виправні роботи;
- за злочини середньої тяжкості: штраф, громадські роботи, виправні роботи, короткостроковий арешт, арешт на вихідні; обмеження волі;
- за тяжкі злочини: довгостроковий арешт, обмеження волі;
- за тяжкі із застосуванням фізичного насильства до іншої особи та особливо-тяжкі злочини: позбавлення волі на певний строк.

5. Строки покарань і стягнень неповнолітнім встановлюються в межах статей розділу XV Загальної частини КК України.

Стаття 99. Штраф

1. Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

2. Розмір штрафу, в тому числі за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Розмір штрафу за вчинення кримінального проступку встановлюється судом виходячи з характеру кримінального проступку та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до заподіяної шкоди потерпілому, але не вище тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. До неповнолітнього, що не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, засудженого за вчинення кримінального проступку, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано

Поточна редакція розділу	Запропонована редакція розділу
<p>Стаття 98. Види покарань</p> <p>1. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) виправні роботи; 4) арешт; 5) позбавлення волі на певний строк. <p>2. До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.</p>	<p>Стаття 98. Види покарань та стягнень</p> <p>1. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) виправні роботи; 4) арешт; 5) обмеження волі; 6) позбавлення волі на певний строк. <p>2. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом у випадках, передбачених законом, можуть бути застосовані основні стягнення у вигляді штрафу, громадські або виправні роботи.</p> <p>3. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, можуть бути застосовані додаткові покарання у вигляді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.</p> <p>4. Неповнолітньому залежно від тяжкості вчиненого злочину, можуть бути призначені такі види покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за злочин невеликої тяжкості: штраф, громадські роботи, виправні роботи; - за злочини середньої тяжкості: штраф, громадські роботи, виправні роботи, короткостроковий арешт, арешт на вихідні; обмеження волі; - за тяжкі злочини: довгостроковий арешт, обмеження волі; - за тяжкі із застосуванням фізичного насильства до іншої особи та особливо-тяжкі злочини: позбавлення волі на певний строк. <p>5. Строки покарань і стягнень неповнолітнім встановлюються в межах статей розділу XV Загальної частини КК України.</p>
<p>Стаття 99. Штраф</p> <p>1. Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.</p> <p>2. Розмір штрафу, в тому числі за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>3. До неповнолітнього, що не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, засудженого за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано покарання у виді громадських робіт або виправних робіт згідно з положеннями статей 100, 103 цього Кодексу.</p>	<p>Стаття 99. Штраф</p> <p>1. Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.</p> <p>2. Розмір штрафу, в тому числі за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>3. Розмір штрафу за вчинення кримінального проступку встановлюється судом виходячи з характеру кримінального проступку та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до заподіяної шкоди потерпілому, але не вище тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>4. До неповнолітнього, що не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, засудженого за вчинення кримінального проступку, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано покарання у вигляді громадських робіт або виправних робіт згідно з положеннями статей 100, 103 цього Кодексу.</p>

покарання у вигляді громадських робіт або виправних робіт згідно з положеннями статей 100, 103 цього Кодексу».

Для порівняння відобразимо пропозиції та чинні норми в таблиці.

Висновки. Запропоновані нами зміни узгоджуються з іншими розділами Кримінального кодексу; роблять можливим застосування всіх можливих запропонованих санкцій статей Кримінального кодексу України; відповідають сутності принципів гуманізації та індивідуалізації кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Література

1. Про Рішення Ради національної безпеки України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008; за станом на 1 березня 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – С. 20–27.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України, 2001. – № 5-26. – Ст. 131.
4. Кодекс законів про працю // Відомості Верховної Ради, 1971. – додаток до № 50. – Ст. 375.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР, 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
6. Березовська Н.Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудоим впливом, що застосовуються до неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н.Л. Березовська; ОНЮА. – О., 2010. – 243 с.
7. Березовська Н.Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудоим впливом, що застосовуються до неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н.Л. Березовська; ОНЮА. – О., 2010. – 18 с.
8. Березовська Н.Л. Покарання неповнолітніх і виправно-трудоий вплив: [монографія] / Н.Л. Березовська; НУ «ОЮА». – О.: Фенікс, 2011. – 250 с.

Анотація

Березовська Н. Л. Штраф неповнолітніх засуджених як вид стягнення у кримінальному законодавстві, що може бути застосований до неповнолітніх. – Стаття.

У статті запропоновано нову редакцію ст. ст. 98, 99 Кримінального кодексу України при введенні кримінального проступку, зміни яких будуть узгоджуватися з іншими положеннями Кримінального кодексу; уможливають застосування всіх можливих запропонованих санкцій статей Кримінального кодексу України; відповідають сутності принципів гуманізації та індивідуалізації кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Ключові слова: неповнолітні; штраф; стягнення неповнолітніх за скоєння кримінальних проступків.

Аннотация

Березовская Н. Л. Штраф как вид взыскания в уголовном законодательстве, который может быть применен к несовершеннолетним. – Статья.

В статье предложена новая редакция ст. ст. 98, 99 Уголовного кодекса Украины при введении уголовного проступка, изменения которых будут согласовываться с положениями Уголовного кодекса; делают возможным применение всех возможных предложенных санкций статей Уголовного кодекса Украины; соответствуют сущности принципов гуманизации и индивидуализации уголовной ответственности несовершеннолетних.

Ключевые слова: несовершеннолетние; штраф; взыскания несовершеннолетних за совершение уголовных проступков.

Summary

Berezovska N. L. The penalty as a form of punishment in criminal law that can be applied to minors. – Article.

This article presents a new version of Articles 98, 99 of the Criminal Code of Ukraine to put a criminal offense, changes which are consistent with other provisions of the Criminal Code allow the use of all possible sanctions proposed articles of the Criminal Code of Ukraine; meet the essence of the principles of humanization and individualization of criminal responsibility of minors.

Key words: juvenile, fines, penalties juveniles commit criminal offenses.

УДК 343.224.1

Н. М. Мирошниченко

НЕПОВНОЛІТНІ ОСОБИ З ОЗНАКАМИ ВІКОВОЇ ОСУДНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Постановка проблеми. Інтеграція України до європейської спільноти потребує вдосконалення правової національної системи, розробки нових напрямів доктрини. Достатньо актуальним питанням є розробка ефективних заходів боротьби зі злочинністю, особливо серед неповнолітніх осіб, оскільки, як свідчать статистичні дані, рівень злочинності досяг критичної межі. Так, за 9 місяців 2012 р. було вчинено 12 338 злочинів неповнолітніми особами [1].

У 2008 р. Президент України затвердив концепцію реформування кримінальної юстиції України [2], у межах якої до Верховної Ради України було надано два законопроекти про реформування кримінального й адміністративного законодавства щодо запровадження інституту кримінальних проступків. Зокрема, проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 26 лютого 2012 р. № 10126 було розроблено групою народних депутатів України в складі В.М. Стретовича, С.П. Головатого, Д.М. Притики, Е.В. Шишкіної [3]; проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» від 3 березня 2012 р. № 10146 було підготовлено В.Д. Швецем [4]. Крім того, Президент України підписав розпорядження від 30 травня 2012 р. «Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків» [5], до складу якої ввійшли видатні науковці та практичні робітники.

Стан дослідження. Зазначені нормативні акти стали темою активної дискусії серед учених. В останній час у вітчизняній доктрині кримінального права цією проблематикою займаються такі науковці, як В.І. Борисов, Д.О. Балобанова, Н.Л. Березовська, М.М. Дмитрук, І.П. Голосніченко, О.О. Кашкарова, Ю.Ю. Коломієць, В.М. Куц, Н.А. Мирошниченко, В.О. Навроцький, О.В. Острогляд, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк та інші.

Метою статті є аналіз наукових думок щодо правових наслідків вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, які під час скоєння злочину не були